

Budilová, Lenka J.; Jakoubek, Marek

Balkán a antropologická imaginace na Ústavu etnologie FF UK v Praze

Porta Balkanica. 2019, vol. 11, iss. 1-2, pp. [97]-100

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142879>

Access Date: 05. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

BALKÁN A ANTROPOLOGICKÁ IMAGINACE NA ÚSTAVU ETNOLOGIE FF UK V PRAZE

Lenka J. Budilová – Marek Jakoubek

Ústav etnologie FF UK, Praha

V průběhu letního semestru akademického roku 2018/2019 uspořádal Ústav etnologie FF UK v Praze jedinečný přednáškový cyklus *Balkán a antropologická imaginace*, během kterého měli posluchači možnost setkat se se třemi osobnostmi, které v uplynulých dekadách výrazně formovaly uvažování o Balkánu napříč disciplínami i kontinenty – do Prahy v jeho průběhu dorazilo hvězdné trio Michael Herzfeld, Maria Todorova a Katherine Verdery. A byla to parádní balkánská jízda.

Jako první se 3. dubna v Praze představil Michael Herzfeld z Katedry antropologie Harvardovy univerzity, známý v rámci antropologie i daleko za jejími hranicemi pracemi jako např. *The poetics of manhood. Contest and identity in a Cretan mountain village* (1985), *Anthropology through the looking glass. Critical ethnography at the margins of Europe* (1987), či *Cultural intimacy* (1997), z nichž zatím nebyla do češtiny ani slovenštiny přeložena ani jediná. Za zmínku snad stojí i to, že se jednalo o vůbec první návštěvu prof. Herzfelda v Praze, resp. v České republice. Ve své přednášce „Modernismus státu a tradicionalismus vesnice: konflikt a hodnoty v krétské vesnici“ vycházel M. Herzfeld ze svého etnografického výzkumu ve vesnici v horské oblasti Kréty, který s přestávkami realizuje již více než čtyřicet let. Zaměřil se přitom na otázku proměn a kontinuity ve vztahu mezi lokální komunitou a státem. Kromě toho pak prof. Herzfeld analyzoval

některé ze současných konfliktů mezi obyvateli vesnice a představiteli státu. Na těchto sporech se snažil ukázat, že nepřiměřené reakce úřadů na určité nelegální aktivity vesničanů vycházejí z obav z manipulativního využívání obrazu sebe sama ze strany vesničanů, kteří se prezentují jakožto autentičtí nositelé dávných (řeckých) hodnot. Úřady se podle Herzfelda zároveň obávají, že vzdor vesničanů by se mohl rozšířit do dalších lokalit. Na jiné rovině se však v těchto konfliktech manifestuje vzájemné porozumění a uznání mezi státem a obyvateli obce a především jistá forma reciprocity mezi těmito dvěma stranami.

Jako druhá v pořadí se 15. května na půdě Filozofické fakulty UK představila Maria Todorova, která působí na Katedře historie Univerzity Illinois v Urbana-Champaign, známá tuzemskému publiku, stejně jako patrně většině zainteresovaných čtenářů po celém světě, především jako autorka práce *Imagining the Balkans* z roku 1997¹, kterou bez přehánění založila nový

svěbytný diskurz s bezpočtem epigonů. Nejedná se ovšem ani zdaleka o autorku jediné knihy. Z dalších publikací této bulharské rodačky možno jmenovat již před uvedenou publikací vydanou práci *Balkan family structure and the European pattern* (1993), také pozdější editované publikace *Balkan identities: Nation and memory* (2004) či *Remembering Communism: Genres of Representation* (2010)². Prof. Todorova vystoupila s přednáškou s názvem „K čemu jsou dobré ‚post-‘ ve východoevropských studiích? O postkolonialismu, postsocialismu a dějinném odkazu“, jejímž předmětem byla reflexe způsobů užívání konceptu postkolonialismu a dalších „post-“ konceptů

a otázka jejich nosnosti coby analytických kategorií v rámci výzkumu východní Evropy. Hájila přitom přístup zohledňující historickou (časovou a prostorovou) konkrétnost oproti zobecňujícím a spekulativním tvrzením, která je tak často možné nalézt v pracích autorů z jiných disciplín zabývajících se problematikou Balkánu. Zjevná přitom byla její průprava historika, kterému se antropologické konstrukce zdají mnohdy (a často plně po právu) pouhými nepoučenými rétorickými gesty bez vazby na vykazatelnou historickou skutečnost. Během pobytu prof. Todorové byl s touto badatelkou realizován i rozhovor, s jehož obsahem mají čtenáři možnost se seznámit na stránkách tohoto čísla našeho časopisu (Todorova 2019).

Poslední z uvedené trojice se před pražské publikum postavila 29. května další z nestorek antropologického studia Balkánu Katherine Verdery z Graduate Center, Městské univerzity v New Yorku (CUNY)³. U nás obecně známá nejspíše jako autorka práce z roku 1996 *What was socialism, and What comes next?*, byť specialisté jsou samozřejmě dobře obeznámeni i s dalšími pracemi z její bohaté bibliografie, jako např. *The political lives of dead bodies. Reburial and post-socialist change* (1999) či *The Vanishing Hectare* (2003). Přednáška prof. Verdery Antropolog jako špión? Poznámky ke spisu tajné policie rovněž vycházela z její zatím poslední publikace, a to *My Life as a Spy. Investigations in a Secret Police*

³ Z dané trojice je K. Verdery jediná, z jejíhož díla byl aspoň zlomek v podobě jediného diskusního příspěvku přeložen do češtiny (Verdery 2007).

¹ Stran ojedinelé tuzemské recenze daného díla viz Coscolluela 2013; viz též recenzní esej Filipa Tesaře (Tesař 2003).

² Možno uvést, že znalost českých specialistů díla M. Todorovy přesahuje obzory obvyklé v anglofonním světě; srov. např. recenzi F. Šístka na srbsky (sic) psanou publikaci M. Todorovy *Dizanje prošlosti u vazduh: ogledi o Balkanu i Istočnoj Evropi* (Šístek 2012).

File (2018)⁴. Prof. Verdery realizovala terénní výzkum v rumunské Transylvánii od 70. let 20. století. Jako řada dalších amerických antropologů v tomto období se stala terčem zájmu rumunské tajné policie, která monitorovala její pohyb a aktivity v zemi. Díky odtajnění dokumentů a zpřístupnění archivů se v roce 2008 dostala ke svému spisu, jehož protagonistou byl její, jí naprosto neznámý a cizí dvojník – Istvíva a falešná osoba, o níž se tajná policie domnívala, že v zemi provádí špionáž. Tuto skutečnost využila K. Verdery jako příležitost k reflexi toho, do jaké míry je antropologova práce v terénu vlastně druhem špionáže. Ve své přednášce se pak věnovala analýze svého spisu a pokusila se odpovědět na uvedenou otázku.

Díky přednáškovému cyklu *Balkán a antropologická imaginace* jsme měli možnost přivítat v České republice – s výjimkou M. Todorovy vůbec poprvé – několik osobností, které v uplynulých dekáдах formovaly (nejen) antropologický diskurz studia balkánského regionu. Bylo to fajn, a kdo byl přítomen, jistě si to užil a bude rád vzpomínat. Jak ale praví známý postřeh R. Dülmena ze sousedního Německa, diskuse o určité knize, resp. autorovi se v typickém případě rozběhne až ve chvíli, kdy se na pultech objeví překlad práce dotyčného badatele (Dülmen 2001/2002: 20). Pomineme-li příležitostný (a vzhledem k jejímu dílu zcela okrajový) diskusní příspěvek K. Verdery z roku 2007, nebyla ani třicet let po změně režimu a vstupu antropologie na český akademický „trh“ zatím do češtiny přeložena žádná práce těchto autorů. Tuto situaci nemohl přednáškový cyklus *Balkán a antropologická imaginace* změnit, ostatně to nebylo ani jeho cílem. Mohl však potvrdit (a také potvrdil) to, co mnozí už věděli – že vydat (konečně) česky některou z knih tohoto tria by stálo za to. Nakolik lze přitom soudit z počtu posluchačů jednotlivých přednášek a účastníků souběžných facebookových diskusí, zájem o takový počin by tu byl.

⁴ O dané publikaci je mj. česky dostupný rozhovor Jolyona Naegeleho s K. Verdery (Naegele 2019), zároveň vychází recenze na tuto knihu (Budilová 2019).

Literatura

Budilová, L. (2019) Katherine Verdery: My Life as a Spy. Investigations in a Secret Police File. Duke University Press, Durham – London, 2018, 323 s. (recenze). Lidé města, roč. 21, 2019, č. 3.

Budilová, L. – Jakoubek, M. (2019) “The historian in the archive is like the anthropologist in the field”. An interview with Professor Maria Todorova. Porta Balkanica, roč. XI, 2019, č. 1–2.

Cosculluela, V. (2013) Maria Todorova: Imagining the Balkans. Oxford University Press, New York, 1997, 288 s. (recenzní stať). Dostupná z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31689/todorova-maria-imagining-the-balkans>

Dülmen, R. van (2002). Historická antropologie. Praha: Dokořán.

Herzfeld, M. (1985) The poetics of manhood. Contest and identity in a Cretan mountain village. Princeton: Princeton University Press.

Herzfeld, M. (1987) Anthropology through the looking glass. Critical ethnography at the margins of Europe. Cambridge: Cambridge University Press.

Herzfeld, M. (1997) Cultural intimacy. New York – London: Routledge.

Naegele, J. (2019) Zaslouží bývalí agenti nová krycí jména? Rozhovor bývalého amerického novináře Jolyona Naegeleho s americkou profesorkou antropologie Katherine Verdery. Babylon revue, 12. 5. 2019. Dostupné z: <https://babylonrevue.cz/zaslouzi-byvali-agenti-nova-kryci-jmena/>.

Šístek, F. (2012) Maria Todorova, Dizanje prošlosti u vazduh: ogledi o Balkanu i Istočnoj Evropi. Slovanský přehled, roč. 98 č. 3–4, s. 363–366. Dostupné z: https://www.academia.edu/35914460/Maria_Todorova_Dizanje_pro%C5%A1losti_u_vazduh_ogledi_o_Balkanu_i_Isto%C4%8Dnoj_Evropi_In_Slovansk%C3%BD_p%C5%99hled_vol._98_nr._3-4_2012_pp._363-366.

Tesař, F. (2003) Balkánské souřadnice aneb symbolická geografie evropského Orientu. Mezinárodní vztahy 1, Praha: ÚMV, s. 68–82.

Todorova, M. (1993) *Balkan family structure and the European pattern*. Washington: The Academic University Press.

Todorova, M. (1997) *Imagining the Balkans*. New York – Oxford: Oxford University Press.

Todorova, M. (ed.) (2004) *Balkan identities: Nation and Memory*. New York: New York University Press.

Todorova, M. (ed.) (2010) *Remembering Communism: Genres of Representation*. New Science Research Council.

Verdery, K. (1996) *What was Socialism, and What Comes Next?* Princeton University Press.

Verdery, K. (1999) *The Political Lives of Dead Bodies. Reburial and Postsocialist Change*. New York: Columbia University Press.

Verdery, K. (2003) *The Vanishing Hectare. Property and Value in Postsocialist Transylvania*. Cornell University Press.

Verdery, K. (2007) „Frangloamerická“ antropologie a východoevropská etnografie: vyhlídky na syntézu. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (1), s. 204–208. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/18-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2007/295>.

Verdery, K. (2018) *My Life as a Spy. Investigations in a Secret Police File*. Durham and London: Duke University Press.

Text vznikl za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734 financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.